GASETA DE LES ARTS

1.er JULIOL 1927 — DIRECTOR: JOAQUIM FOLCH I TORRES — Any IV.—Núm. 76

La darrera creació del Teatre d'Art de Lluís Masriera

Els Vitralls de Santa Rita

Tot allò que Lluís Masriera ha creat pel renovament i puresa del Teatre en camí sempre ascendent, culmina en la darrera producció escènica que ha tingut èxit verament extraordinari: *Els Vitralls de Santa Rita*.

La descripció d'aquesta obra és difícil de fer anc que sigui amb imatges les més brillants i amb l'entusiasme fill de l'emoció sentida. Tot esdevé pàllid davant tal escenificació model d'art, on no hi ha personatges secundaris ni detalls de secundària valor, perquè l'artista ha volgut i aconseguit que tots i cada un d'ells fossin elements vius d'un conjunt vital. Veritat que ningú tan ben dotat i preparat com l'artista Masriera per a fer-nos sentir l'emoció d'un art pur en abundós desgranament; i art pur en el marc del teatre, on totes les rutines, convencionalismes, trucs i altres mirallets han tingut i hi tenen estada.

***

Som dintre la gran sala d'un vell castell, en els murs de la qual s'encén la bellesa d'uns vitralls històrics i magnificents. Fa cinc centúries que els personatges dels vitralls resten immòbils, retallades llurs senyorívoles figures que els ploms i la color acusen i dibuixen més. Cansades de la quietud de segles, i ansioses de vida, demanen i obtenen de llur patrona Santa Rita el miracle del moviment, que la Santa atorga sols pels dies que manquen fins la Pàsqua propera. Cada dia, a l'hora convinguda, els personatges prenen vida, tornant a inanimar-se al toc d'oració. En adjuntar-se, comença amb la divergència de caràcters la discussió i la lluita. El cavaller Jordi, actiu i valerós sempre, desperta amor a la noble Agnès, la donzella que vol dels homes moltes proves. El presumptuós Duc de Portugal és el tipus de l'home que xerra i no fa. Mestre Rialla alegra la vida amb ses rialles i sentit optimista. Hi ha la donzella cativa; el vell que sempre es plany; el rosec de Micer Enveja; el Cavaller de l'escut blanc, reptador i vençut; el chor de serventes; la llegidora; l'Herald trompeter. I entre tots, esbrinant i furgant, Madona Tafaneria que sap de tots perquè tot ho pregunta.

Un dels figurins de Lluís Masriera per la seva darrera obra «Els Vitralls de Santa Rita». (D'un facsímil de «*La Revue de L'Œuvre*»)

Què fan els dits personatges? No fan altra cosa que el que són, i, eterna condició humana, passen llur temps fixat en planys i baralles. Sols triomfa l'amor que simbolitza el cavaller ardit que mata la fera maligna i deslliura la cativa donzella.

Fins aquí l'argument, amb sos episodis del torneig cavaller, i la gaia dansa i els corteigs galants. Argument bell i fàcil per a ésser descrit en imatges ritombants, però de difícil escenificació per tal que els personatges no perdin mai llur caràcter de figures de vitrall gòtic. L'èxit és complet, definitiu. Dintre la distribució de teatre tríptic, ço és, en tres partiments actuant cada un d'ells i els tres en un tot orgànic, la part central és a la vegada tripartida per a perfilar les tres ogives característiques. El requadrament total en to fosquíssim, aviva per contrast la llum policroma, daurada i encesa dels grans vitralls decorats. Refeta la impressio, l'espectador veu com per art d'encantament que les figures accionen i s'animen. S'animen i accionen, però, com figures de vitrall medieval, retallades i planes, de vidre lluminós i transparent. Apar que el sol de migdia besi llurs carns fines i penetri per entre l'esclat d'un carmí pur o d'un groc de glòria. És el gran secret de Lluís Masriera. Les robes són matisades i semblen irradiar llum. Mai ni una ombra, mai ni el més lleu detall que pogués semblar escultura o pintura: de vidre sempre. I vidre de puresa gòtica del quatrecents.

Hi ha detalls interessantíssims que acusen el domini de llur autor. Tot just al descórrer-se la cortina i posar-se en moviment les figures dels finestrals de Ponent, es veu en un costat la d'una vella llegidora llegint abstreta el gros llibre de la Vida. La llegidora, recollida i devota, llegeix full darrera full sense parar esment del que passa al seu entorn.

— No estàs cansada de llegir durant segles? — li diuen ses companyes.

I ella respon amatent — Com no voler saber què diuen els folis següents si durant segles he restat immòbil llegint una sola plana? — Ve't aquí un petit detall emocionant. També ho és la gran escena de quan totes les figures, de cara a l'espectador, estan ansioses mirant la lluita que té lloc als finestrals del davant. Pels seus gestos veiem clarament el que passa en una escena que no veiem, i l'endevinem moguda i lluminosa, reexida per la feliç pensada del seu autor.

Llibre, decorat i trajos són obra de Lluís Masriera, així com l'esce-

nificació i bona part de representació. Ell és el Director d'aquest grup admirable de joves *amateurs*, vers artistes, que amb el nom alegroi de «Companyia Belluguet» ha donat a son teatre tantes i tan belles coses. Ells no saben de les rutines del teatre, i esperits cultíssims saben donar a llurs personatges una vida que és la pròpia idea de llur Director. Els grups i moviments dels personatges són quelcom d'impecable, fill d'acurat estudi on l'afectació i rutina no hi han tingut mai estada. I així ascendeixen en perfecció.

La lletra de l'obra que pàl·lidament hem comentat, està inspirada en els antics llibres catalans de cavalleria, i el diàleg dit en saborós català d'altre temps; begut en les fonts del *Tirant lo Blanc* i del *Curial i Güelfa*. El mestre Enric Roig hi té transcrites escaients il·lustracions musicals segons els textos del segle XV, i Lleonard Guardiola hi ha reconstruït la cerimoniosa baixa dansa.

L'obra de Lluís Masriera dintre el teatre, de caire nou i personalíssim, està destinada a obrir camins nous de resultats insospitats. Una fonda renovació del teatre en son ambient i àdhuc en son públic, educant i refinant, poden fer molt per l'extirpació de velles rutines feixugues i morboses, clau de la fonda crisi del Teatre actual, necessitat urgentment, en tots caires i aspectes d'ésser portat per vies noves de bellesa i sellecció.

Tals són els resultats i el llevat de l'obra del dilecte artista barceloní.

JOAQUIM RENART.

Una escena del 1.er acte d'«Els Vitralls de Santa Rita».

L'argument de «Les Vitraux de Sainte-Rite», segons la revista «L'Œuvre», de París (*)

Les œuvres les plus caractéristiques de cet auteur ne peuvent être jouées que sur la scène en triptyque ou tripartite; cette dernière demande aussi trois scènes, mais celle du milieu doit être divisée en trois ogives.

Voici le sujet de la pièce:

Le bonhomme gardien et cicerone du Château de Sainte-Rite, où se trouvent les merveilleux vitraux que les artistes catalans du XVe siècle ont construits selon les procédés appris en France, raconte au public le miracle arrivé depuis deux jours. Les personnages peints sur les vitraux, ses amis de 30 ans —, car il a passé sa vie à les contempler — se sont fatigués de cinq siècles d'immobilité et ils ont demandé à Dieu le mouvement et la parole. Dieu a accédé à cette demande, mais seulement pour quelques heures pendant dix jours.

— Chaque jour, dit le gardien, quand je ferme les portes, dans la solitude de ces nefs désertes, ces personnages bougent et parlent! Mais au moment même où la cloche de l'église prochaine appelles les fidèles à la prière, ils restent figés jusqu'au lendemain!

— Ils parlent le langage de leur siècle. Comment cette société se comportera-t-elle pendant ces dix jours d'existence? et il reste obsédé par l'idée de la dernière pose qu'ils devront garder éternellement.

Le bonhomme ouvre les rideaux et les vitraux apparaissent en pleine lumière. Il recommande alors au public de ne faire aucun bruit, parce qu'il faut qu'ils croeint la salle déserte, et quand il ferme la dernière porte les figures peintes prennent vie et commencent à bouger et à parler.

L'action, arrêtée par la cloche à la fin de chaque acte, se déroule naturellement et simplement à la façon des anciens livres occitains de chevalerie. Mais chaque personnage est une image synthétique de notre société. Les plus importants sont:

La Dame qui exige trop des hommes. — La Servante éveillée. — La Commère qui veut tout savoir. — L'Ingénue captive. — L'Homme qui agit (Chevalier Georges). — L'Homme qui parle trop et ne fait rien. — L'Homme qui rit toujours. — L'Homme qui se plaint toujours. — Maître Envie. — Etc. etc.

Les paroles que le gardien dit à la fin sont le clou de la pièce qui se termine le jour de la Pentecôte, quand on entend la cloche et l'orgue dans l'église prochaine; et les personnages restent eternellement tranquilles, éclairés faiblement par le soleil couchant.

La mise en scène a été principalement difficile, afin de pouvoir donner une impression de transparence aux décors et aux personnages. Les décors transparents auraient eu l'inconvénient de découper les personnages en noir. Il a donc fallu la lumière de face et obtenir au moyen d'une peinture énergique, mais très nuancée, la sensation d'une matière translucide. Les meubles et les costumes ont été peints également.

Après de longs essais, M. Masriera a obtenu un résultat merveilleux; quand les personnages restaient tranquilles, l'effet des vitraux était parfait. On les voyait sans reliefs et transparents comme de vrais vitraux. La grande richesse et l'harmonie de couleur que ce peintre obtient ordinairement sur la scène a été surpassée dans cette œuvre. Cette mise en scène parfaite a contribué énormément au grand succès de la pièce. — *M.-M. C.*»

Figurins per a «Els Vitralls de Santa Rita» (Del facsímil de la «*La Revue de L'Œuvre*»).

(*) El darrer número de La Revue «*L'Œuvre*», la gran revista internacional de teatre que s'edita a París, ve dedicat en gran part del seu text i il·lustració a la darrera obra del Teatre d'Art de Lluís Masriera, fent honor a les excel·lencies d'aquesta veritable creació i de cara al públic internacional dels seus lectors.

Un pintor vuitcentista

Antoni Casanova Estorach

Nasqué Antoni Casanova Estorach a Tortosa el dia 9 d'agost 1847, en el barri de Remolins.

Petit, pàl·lid, fins un xic desnarit, amb uns ullets vius penetrants que revelaven prematura intel·ligència, l'Antonet Casanova ja des de petit interessava tantost s'el coneixia. Era un xicotet simpàtic no pas gaire entremaliat que tenia aficions molt diferents dels seus companys, li agradava dibuixar, cosa que feia amb molta dificultat per l'ambient miserable i d'incultura que regnava a casa seva, la d'un humil manobre. Tenia d'esplaiar-se dibuixant sobre parets emblanquinades, portes o allí on trobava espai a propòsit, malgrat tenir d'aguantar cops i renys dels seus pares. Però comptava tot just deu anys quan aquells dibuixos, ja ben notables, cridaren l'atenció del seu mestre d'estudi i altres persones enteses en les arts, considerant-los la revelació d'un ver artista. Fou

A. Casanova Estorach. (1870.) Redempció de captius.
Museu de Belles Arts de Barcelona.

tanta l'admiració d'aquells senyors i llur convenciment de què no s'equivocaven, que emprengueren la lloable tasca d'instruir al pare d'en Casanova fins a fer-li entendre el profit que en podria treure, tant el seu fill com sa mateixa família, si encaminaven aquell noi a esser un bon pintor.

Convençut el pare, la família es traslladà a Barcelona recomenada al mestre pintor En Josep Planella perquè el jove Antonet comencés els estudis.

Aquell distingit professor acollí amb la major simpatia al jovenet, i proves va donar-ne tenint-lo per deixeble per espai de dos anys enterament de franc, fins que pel novembre de 1860 va fer-lo matricular a l'Escola de Llotja, dirigida aleshores per En Claudi Lorenzale.

Molt prompte també aquell venerable director va descobrir en el nou deixeble un talent privilegiat prometedor de grans resultats artístics, i l'aprecià moltíssim per sa aplicació en els estudis i exemplar comportament que el feren mereixedor de la protecció i estima amb què de bon grat l'afavorí.

Premiat amb dues primeres medalles i diplomes guanyats en els concursos de l'Escola, al fer-n'hi entrega oficial en sessió pública, el pare Casanova, que ho presenciava, molt emocionat va rompre a plorar sorollosament, torbant el silenci de l'acte solemnial que es celebrava.

Pot ésser la mateixa precària situació de la seva família, que, per escassetat de recursos i falta d'il·lustració, no podia ajudar material ni moralment al jove artista, va produir una reacció a son favor, i vàries persones amigues de les arts l'ajudaren en diverses ocasions, havent-hi contribuït jo mateix amb els artistes germans meus.

I fou l'any 1863 quan l'opulent comerciant En Josep Vidal i Ribas, fundador de la prestigiosa entitat que perdura encara honorant al comerç barceloní, pensionà al jove Casanova per anar a Madrid a estudiar les obres dels grans mestres al Museu del Prado. A la capital va rebre profitoses lliçons de l'eminent pintor Frederic Madrazo a l'Escola de Belles Arts de Sant Ferran.

Prompte s'obrí pas com a pintor, i seguint els corrents artístics d'aquell temps que floreixien els Plasència, Rosales, Pradilla, Sans, Mercader, Martí i Alsina i altres que pintaven amb preferència grans composicions d'assumptes històrics i religiosos, s'hi llença també en Casanova, i són d'aquella sa primera època una pintura representant el rei Alfons VIII arengant a ses tropes abans de la batalla de las Navas de Tolosa, obra premiada a l'exposició nacional de Madrid de 1866, i una altra composició, «Les Vespres Sicilianes», dedicada al seu protector senyor Vidal i Ribas. L'any 1870 va guanyar en concurs la pensió de la Diputació Provincial de Barcelona per a anar a Roma a estudiar-hi durant dos anys. L'obra presentada fou la titulada «Redempció de captius», que es conserva en una de les sales del palau d'aquella.

La pensió era de 6,000 pessetes anyals. Després d'haver cobrat en Casanova les primeres 3,000 pessetes, va disposar que les 3,000 restants fossin entregades al seu pare, qui vivia amb grans privacions.

Les obres d'en Casanova eren ja molt apreciades a Roma i es venien a molt bons preus i, a més, ell disfrutava d'una nova pensió creada allí per personalitats del país admiradores del genial i simpàtic artista.

Donant fidel compliment a les bases del concurs, envià a la Diputació Provincial, com a treball de pensionat, l'esplèndida composició «Joan de Fivaller reivindicant els furs de la ciutat davant de Ferran d'Antequera malalt», obra que es pot admirar a la sala VII del Museu d'Art Contemporani.

De Roma, on residí des de 1871 a 1875, passà a París, reconegut ja a tot arreu del món artístic per un dels pintors més notables de la seva època; cosa sobradament demostrada pels preus alçats que pagaven les seves obres marxants, col·leccionistes i *amateurs* dels centres artístics d'Europa i Amèrica, així com els premis que obtenia en les exposicions nacionals i estrangeres quan hi presentava obres seves.

En la celebrada a Madrid l'any 1884, obtingué segona medalla per la pintura «Ultimos momentos de Felipe II», obra que també li fou premiada a París l'any següent i figura des de fa uns vint-i-cinc anys al Museu de Tortosa, donada pels germans de l'autor.

En una altra exposició nacional, la de 1887, se li premià a Casanova amb segona medalla la composició «El rei d'Espanya, Sant Ferran, servint dinar als pobres». Considerada l'obra per varis crítics d'art i entitats artístiques, mereixedora de primera medalla, exterioritzaren llur disconformitat amb el fallo del Jurat, fent-se ressò del general disgust.

Aquesta obra figura a la sala VII de nostre Museu d'Art Contemporani.

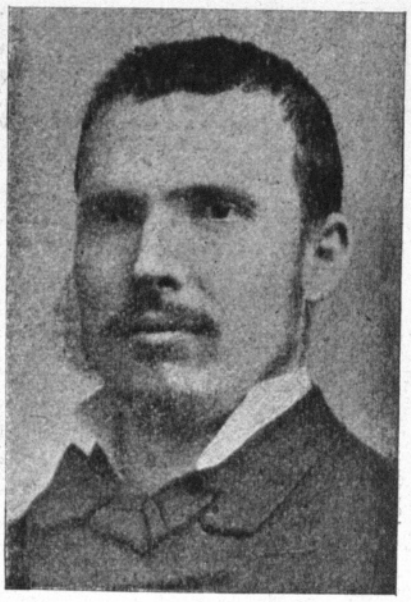

El pintor Antoni Casanova Estorach. Nasqué a Tortosa el 9 Agost de 1847 i morí a París el 24 Desembre de 1896.

Les primeres pintures d'en Casanova, que poden anomenar-se d'estudiant, acusaven una gran correcció de dibuix, però el colorit esdevenia un xic apagat pel predomini de tons negrosos; més orientat tot seguit son autor, esclatà la llum en ses obres que sempre més varen distingir-se per llur gran brillantor i vigor.

Passada l'època de pintar les grans teles d'assumptes històrics i religiosos amb figures de mida natural, instal·lat definitivament a París, respirant el nou ambient, va dedicar-se al gènere predominant aleshores, amb tant d'èxit cultivat pels Fortuny, Messonier, Domingo i altres.

Com aquells, va obtenir gran favor del públic, que li prenia de les mans, pagant-les a pes d'or, aquelles tauletes d'assumptes picarescos, les afiligranades miniatures, les bellíssimes aquarel·les i admirables dibuixos a la ploma.

Fou aquella la seva època de major esplendor. Posseïa un magnífic taller-estudi admirablement installat amb munió de mobles i objectes d'art i arqueologia, una important col·lecció d'indumentària antiga autèntica, especialment espanyola i en particular d'Andalusia, i el major confort desitjable per a un artista per a rebre dignament a personatges, artistes, crítics d'art i tants amics i companys que el visitaven.

I fou aixi que en Casanova, sortit de la més humil de les situacions, arribà a reunir un regular capital que li proporcionava el goig, per ell més apreciat, de poder enviar reparadores pensions a la seva família.

Modest tota sa vida i amb un cor angelical, no va oblidar mai als que l'havien favorescut i els demostrava son agraïment i bon record dedicant-los-hi alguna de ses obres. Bon patrici com era, estimava amb passió la seva Tortosa, per a la que sempre estava atent i ben disposat.

Admirat i festejat de tothom i en ple domini

A. Casanova Estorach. — Joan Fivaller i Ferran d'Antequera, malalt (1871).

A. Casanova Estorach. — «Mort de Felip II». 1884-1885. Museu de Tortosa.

de l'art, son pervindre no podia ésser més esplendent i falaguer, quan una forta contrarietat el destarotà de tal manera que va minvar sa salut i contribuí poderosament a sa prematura mort.

No se sap amb quin propòsit, en una ocasió tenia guardada en el seu estudi dins d'un saquet de mà, una grossa quantitat en efectiu, quasi tot el producte d'una gloriosa carrera artística de treball i abnegació.

Un dia desaparegueren de París uns italians que servien de criats i models a en Casanova, emportant-se-li aquell tresor (uns doscents mil francs, que es cotitzaven aleshores de valor molt superior a la pesseta) i vàries valuoses joies. Fins passat molt temps no va esbrinar-se a on paraven els lladres.

Per fi se'ls va trobar a Itàlia propietaris de finques que havien adquirit amb els diners robats. Per innombrables dificultats que es presentaren, unes de caràcter internacional, altres judicial i també per la forma en què existien emprats els diners, en Casanova, malgrat que reconeguts els culpables varen ésser empresonats, sols va fer viatges inútils, passà mil engúnies i disgustos sense assolir recuperar res del perdut.

Una fonda tristesa va apoderar-se d'ell, decaigué son esperit i el dia 24 de desembre de 1896 va morir en son estimat estudi de París.

***

Demés de les obres anomenades, tenim coneixement de les següents: «De sobremesa» (premiada a Barcelona 1870). «Assaig d'una peça de música». «El vell Marquès i el seu barber», «Les víctimes d'un saqueig», «El frac i l'Espasa», «Bandits del segle XVI», «Carles V a Yuste» (Museu Contemporani de Barcelona). «L'efecte d'una nota» (Nova York). «Els favorits de la cort de Ferran VII», «La Tentació», «El taller d'un pintor», «La xocolata», «Un episodi del Quixot», «L'Indiscret», «El casament d'un príncep», «L'heroi de la festa», «Colomb» i altres.

Moltíssimes pintures a l'oli, a l'aquarel·la i dibuixos a la ploma estan en poder de particulars i en col·leccions a París, a Roma, Londres i Nova York. A Tortosa i a Barcelona n'existeixen vàries en mans de particulars. Els hereus d'en Casanova posseeixen una nombrosa col·lecció de precioses tauletes, estudis, pintures, dibuixos, apunts i miniatures de gran interès artístic.

I, finalment, el distingit cronista de Tortosa senyor Mestre i Noè avalora

A. Casanova Estorach. — «Presó de Colom». Col·lecció dels hereus de l'autor.

les seves interessants col·leccions amb les següents obres d'en Casanova: Varis dibuixos de còpies fetes a l'Escola de Llotja, altres originals de la mateixa època, una notable acadèmia a l'oli i una admirable miniatura.

L'obra del gran artista Casanova Estorach, especialment la dels seus darrers temps, és poc coneguda a casa nostra, per qual motiu, amb tot i ésser tan important i notabilíssima com fou, no es té a aquest artista al merescut lloc que li pertoca.

No hi ha ací en el Museu cap obra seva de la pintura de gènere que tantíssim l'acredità a París; sols, com hem dit, alguns particulars d'ací i de Tortosa en conserven alguna. Seria molt d'aplaudir que els possessors en fessin pública exhibició, fent conèixer i enlairant així el malaguanyat artista, glòria de les arts catalanes.

F. Masriera i Manovéns.

Sigil·lografia eclesiàstica de Catalunya

Una de les parts més interessants de l'arqueologia és la que s'ocupa de l'estudi dels segells amb que s'han autoritzat els documents oficials. Per ells podem saber el nivell cultural i artístic de les èpoques en que varen ésser produïts i ens pot constar demés l'autenticitat dels documents en els quals estaven penjats; són, com es pot veure un element de gran importància per la història i la diplomàcia, ciències que de dia en dia tenen més extensió. Un examen detingut dels segells revelaria a l'estudiós molts pormenors desconeguts sobre costums, creences, indumentària i belles arts.

En els pobles de l'Orient pagà, ja es coneixien; els feien amb dues classes de motlles: els cilindres caldeuassiris i els anells de pedres treballades anomenats signatoris. La indicació històrica més antiga sobre aquests anells la trobem en la Sagrada Escriptura a l'explicar-nos en el Gènesi (cap. XLI. v. 42), l'episodi de l'engrandiment de Josep pel Faraó, l'anell del qual, segons Mabillón, havia d'ésser signatori necessàriament donades les circumstàncies del cas.

Dels perses consta, també per la Sagrada Biblia en el llibre de Daniel (cap. VI, v. 17, i cap. XIV, v. 13), l'ús dels segells.

Dels grecs i romans s'en conserven infinitat de bellíssims exemplars, generalment en la tan anomenada forma d'anells, en tots els grans Museus.

Els primitius fidels cristians, seguint la costum romana, no varen fer altra cosa que canviar els símbols, figures i llegendes dels pagans per altres de gust cristià, com s'observa en gran nombre d'exemplars trobats a les Catacumbes.

Al començar l'Edat Mitjana encara s'usaven aquestes formes, però en el segle X varen començar a desaparèixer per donar lloc a la verdadera matriu metàl·lica, pròpia dels grans segells diplomàtics. Aquest troquell consistia en un fort motlle ordinàriament de metall semblant als que servien per encunyar moneda ja coneguts antigament.

Per fi a l'arribar l'Edat Moderna sense oblidar mai les formes antigues d'anells signatoris per documents privats, s'ha anat adoptant la forma de timbre amb puny per a imprimir amb tinta, o de premsa, per a segells en sec, encara que es tracti de documents oficials.

Havent parlat dels segells de les diferentes èpoques hem de precisar els conceptes en els de l'Edat Mitjana. En aquests, la forma és l'ogival o gòtica des del segle XIII al XV en els usats pels bisbes, abats, priors, etcètera. Les dimensions les hem de pendre atenent el major o menor diàmetre o alçada del segell que s'anomenen amb la paraula mòdol; i així direm que son de petit mòdol els que tenen de 15 a 20 mil·límetres de diàmetre; de mòdol mitjà els de 40 a 50 mm. de diàmetre o de 60 a 70 mm. d'alçada; i de gran mòdol, els de 80, 100, o més mm. Hi ha alguns segells, com per exemple, els de Pere III i Joan II que tenen més de 120 mm. Els dels bisbes són generalment de mòdol mitjà, essent quelcom majors els dels arquebisbes.

A. Casanova Estorach. — «El rei Sant Ferran servint menjar als pobres». Museu de Belles Arts de Barcelona 1887.

Lligams. Els segells episcopals, a Catalunya, solien ésser penjats dels pergamins, durant el segle XIII, per mitjà de llenques de pergamí o corretges d'aluda o badana, i des de darrers d'aquest segle i en els dos següents, per cintes o cordons de cànem o seda amb les colors vermella o groga. S'ha de notar també que fins en el segle XVI, alguns bisbes col·locaven llurs segells penjant, sobretot en col·lacions de benifets, fent l'empremta sobre paper i cera, adherint-la al document mitjançant una llenca de pergamí.

Conservació. Es procurava que la capa de cera destinada a rebre l'empremta, fos ben espessa a fi de què amb la pressió de la matriu, es formés un contorn que servia per a resguard de la mateixa empremta. Després, sobretot des del segle XIV, es feia (l'empremta) amb cera de color, adherida a una cassoleta de cera verge, la qual protegia la susdita empremta. Amb aquesta forma veiem la més gran partida de segells.

Per segell de tipus eclesiàstic entenem aquell en el que es representa algun individu de la clerecia secular, com per exemple, un cardenal, arquebisbe, bisbe, degà, etcètera, o bé del clergue regular com seria un abat, prior, etc.

L'opinió general s'inclina a creure que la representació primitiva en els segells dels bisbes ha sigut la del titular de la seva catedral; però En Ferràn de Sagarra, persona molt competent en aquesta matèria, i de qui hem tret algunes de les idees exposades en aquest article, afirma en el volum I de la seva obra *Sigil·lografia Catalana*, que aquesta primitiva representació ha sigut la imatge de bust o mig cos del propi bisbe. En confirmació d'aquesta opinió última podem dir que així són els segells d'Alain, bisbe de Rennes, any 1153 (Arxiu Nacional de París, n.º 6,828), i el d'Arnau, bisbe de Lisieux, any 1170 (Arxiu Nacional de París, n.º 6,657). Amb tot, hi ha un exemple molt anterior a aquestes dates, i és el de Ricard, arquebisbe de Sens, any 1067, que hi és representat assegut. Aquest exemple, però, diu Douet d'Arcq, no desfà ço què hem consignat de què la representació primitiva sigui la de bust, perquè, qui podrà assegurar que en els segells dels seus antecessors, que desconeixem, no fos aquesta la que s'usava?

Els arquebisbes de Tarragona i demés prelats de Catalunya, durant el segle XIII gairebé feren les empremtes de llurs segells amb cera natural bruna. A les darreries d'aquest segle començà a aparèixer algun segell episcopal format per una massa de cera verge o natural, amb una capa molt prima de cera vermella, on es feia l'empremta, restant dit segell, en el revers, enterament convexe, excepte en el centre quan s'hi marcava el contra-segell. Com a exemple d'aquestes variants podem citar el d'Arnau de Gurb i el de Fra Bernat Peregrí, bisbes de Barcelona, corresponent el del primer a l'any 1271 i a 1299 el del segon; Pere d'Urg, bisbe d'Urgell, any 1291, i Guerau d'Andria bisbe de Lleyda, any 1297. Arnau de Jardí, bisbe de Tortosa en l'any 1282, féu l'empremta del seu segell amb cera verda.

Des del segle XIV fou d'ús constant empremtar llurs segells els bisbes de Catalunya en una capa de cera vermella, estesa sobre cera natural.

La representació de la imatge del bisbe assegut que hem vist aparèixer per primera vegada en 1067, és substituïda per la dreta, ja en el segle XIII, per a reaparèixer en el XIV, mes aleshores es troba principalment en els segells dels arquebisbes. Un dels darrers que els representa asseguts és el de Guifret, bisbe de Meaux, any 1209, i un dels primers al reaparèixer, és el de Pere de Savoia, arquebisbe de Lió, 1312.

Els segells episcopals de Catalunya són ben semblants als de les altres nacions llatines. La representació més usual fins al segle XIV és la imatge del titular de la catedral, encara que pot ésser amb raó, diu en Sagarra, que hi havia la imatge del prelat dret, amb mitra, alba i casulla, sostenint el bàcul amb la mà esquerra, i la dreta alçada i beneïnt en comptes del Titular.

Entre nosaltres foren els XIV i XV els segles d'or dels segells episcopals. A la severitat de la forma ogival, usada fins llavors quasi constantment, en aquests segells s'hi afegeix la grandiositat i correcció del dibuix. Ses dimensions s'aixamplen per a donar cabuda a majestuosos altars gòtics, notables per llur arquitectura esbelta, riquesa de detalls i estructura artística. Comunament llurs imatges són les dels sants Patrons de la Sèu del Bisbat. Així per exemple en els dels bisbes de Barcelona Miquel de Ricomar (1346-1361), Guillem de Torrelles (1361-1369) i Ramon Sescales (1386-1398), hi ha Santa Eulària.

A la Sèu d'Urgell es conserva un segell del bisbe Galceràn de Vilanova (1388-1415) que volem descriure, i qual trobament ens ha donat idea per a escriure aquest treball encara que en un principi volguéssim només ocupar-nos d'aquest esmentat segell i del document d'on penja. Amida el segell $9 \times 6\ ^1/_2$ centímetres. Té forma ogival, constituït per una cassoleta de cera natural, bruna, sobre la qual hi ha estesa una capa de cera vermella en la que hi és empremtat el segell. En la part central es veu a Santa Maria com a Titular que és de la catedral d'Urgell en un sumptuosíssim altar gòtic. Als peus de la Verge está agenollat, pregant, amb mitra i bàcul, el bisbe Galceran. A banda i banda d'ell es veuen dos escuts que representen les armes de la seva família. Al voltant hi ha una llegenda que diu: *Sig*. [*num*] *Galceran* (*di Dei*) *gratia episcopi Urgellensis*. El document del que penja aquest segell és la confirmació o ratificació que féu el bisbe Galceran, de Vilanova, de la donació que en 1364 va fer el bisbe Guillem Arnau, de Patau (1361-1364), als Pares dominics de la ciutat d'Urgell, de l'església parroquial de Sant Miquel, per edificar-hi llur convent. És així mateix l'acta presa amb motiu de la imposició de la primera pedra de l'actual església de Sant Domènec. És datat a la ciutat d'Urgell a 30 d'octubre de l'any 1409. És un pergamí escrit en caràcters gòtics dels més purs, començant pel nom *Galcerandus* en majúscules: amida 52 cm. de llarg per 26 d'ample. En el replec té escrit: *Registrata*. És un document que seria interessant el publicar-lo tot sencer, ço que faríem si disposéssim de més espai.

Seguint el tema principal direm que en el segle XIV és quant els prelats comencen a fer gravar llurs divises heràldiques en sos respectius segells, consuetud que des del segle XVI es generalitza, perdent-se la

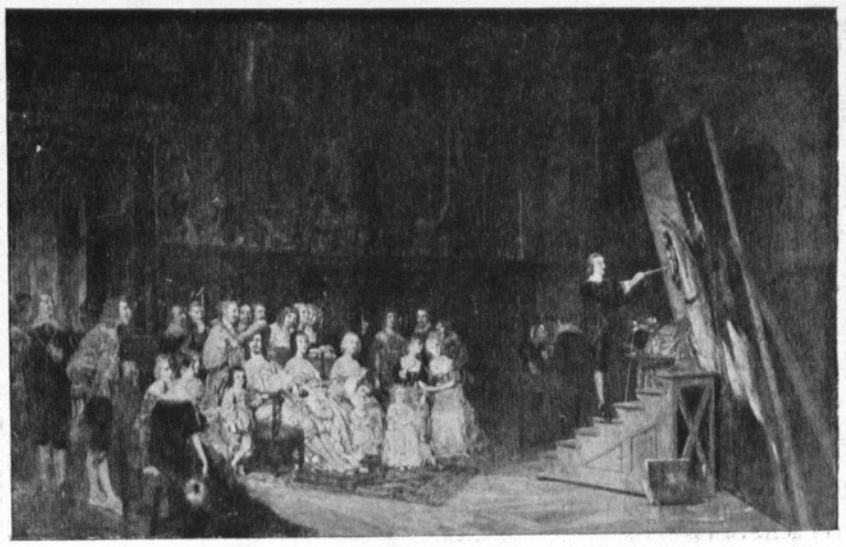

«Van Dych a la Cort». Obra de Casanova Estorach, a la Col·lecció dels hereus de l'autor».

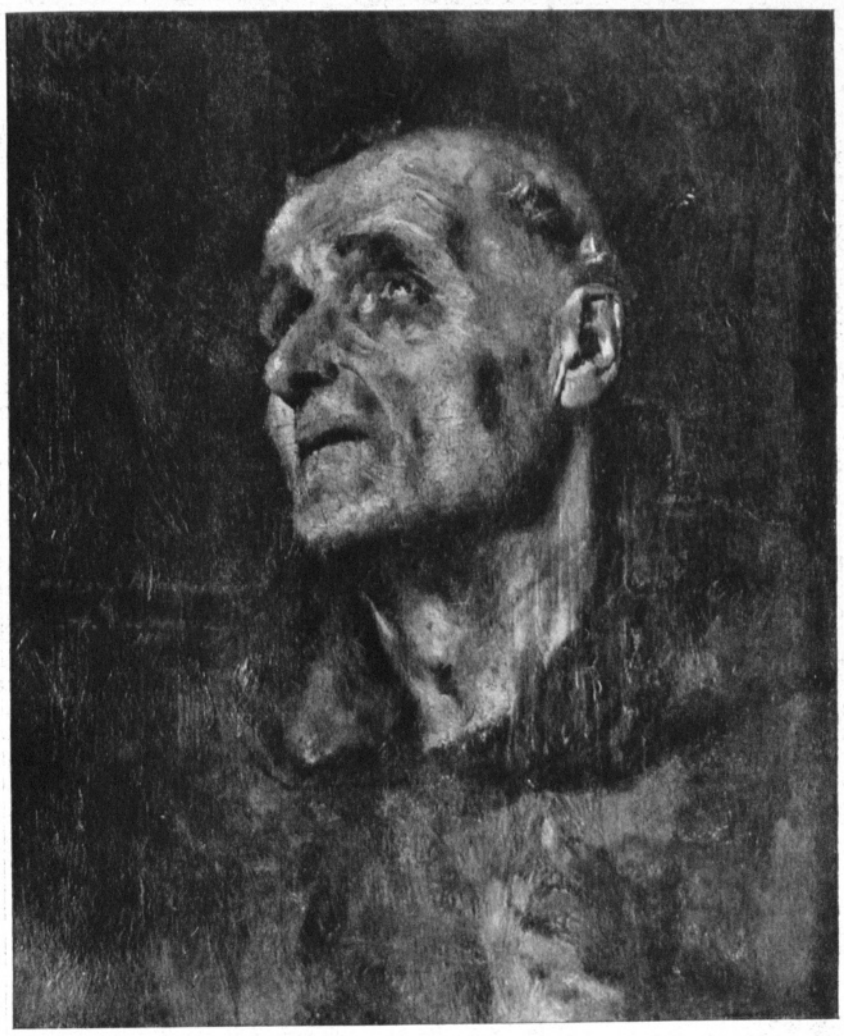

«Estudi», per Casanova Estorach. Col·lecció Masriera. Obra dedicada per l'autor al pintor Josep Masriera (†)

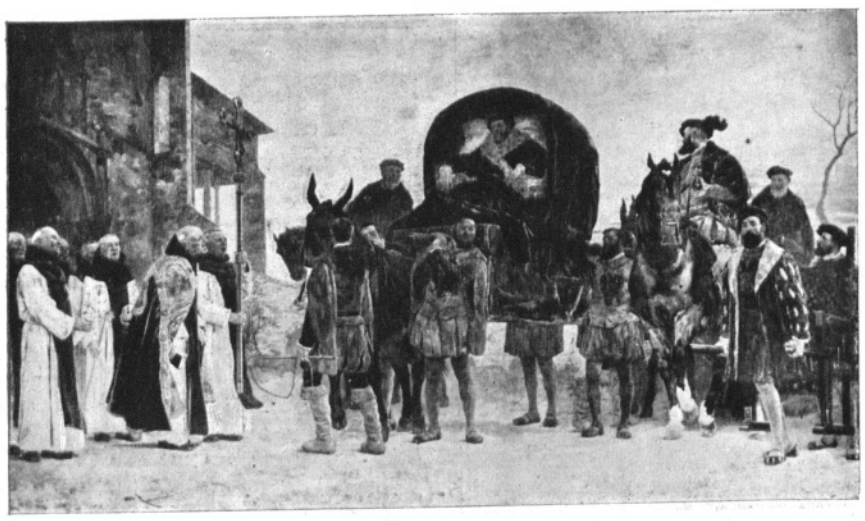

A. Casanova Estorach. — «Carles V a Yuste». Museu de Belles Arts de Barcelona.

forma ogival dels primitius per a adoptar l'ovalada o rodona amb les proporcions necessàries per a incloure un escut d'armes amb les insígnies episcopals. Des d'aleshores, aquest escut ocupa tot el camper del segell, i encar que en els segles XVI i XVII, ultra ésser nobiliari, s'atempera a les regles de l'art heràldic. Ja en el XVIII s'introdueix la mala costum del convencionalisme en els emblemes, i els escuts esdevenen de formes barroques, antiheràldiques i fins ridícules.

Actualment, com que els bisbes no són elegits precisament per la noblesa de son llinatge sinó pels mèrits adquirits en el servei de l'Església o bé per les condicions de bon governant, no tenen escut de família ni tampoc segell propi i per consegüent se l'han de fer, ço que dóna pas a cert convencionalisme.

Nonobstant en els de la nostra Pàtria n'hi ha alguns que criden fortament l'atenció pel seu bon gust i per l'encertada significació heràldica, iniciant un corrent que serà sens dubte l'extirpació de detalls innecessaris, retornant els segells episcopals a la magnificència que en l'Edat Mitjana varen fruir.

JOSEP M.ª VIDAL I GUITART.

Barcelona, juny de 1927.

La Sagrada Família de Joan de las Roelas

Aquesta bella obra de pintura clàssica espanyola ha entrat a formar part, últimament, d'una col·lecció particular nostra.

És una curiosa obra de transició, d'una gran maduresa realista que conserva encara, però, una forta primitiva aciditat.

Té, a més a més, una mena de cosa — un no sé què — que li atorga una colpidora sabor d'extrema-modernitat, que fa pensar amb quelcom de Manet, i, àdhuc, amb quelcom, més recent, de Dérain...

***

Joan de las Roelas, va néixer a Sevilla l'any 1558.

Sembla que va passar una llarga temporada fent l'aprenentatge del seu art a Itàlia.

Vers 1616 es trobava a Madrid pretenent el càrrec de pintor de Cambra, que va haver de conferir-se, però — diu un biògraf —, a Bartomeu González, per mèrits contrets al servei del Rei.

Al Museu Provincial de Sevilla hi ha algunes de les seves obres més notables.

Al Museu del Prado, hi ha el famós *Moisés hiriendo la peña de Horeb*.

El Museu de Dresde, estatja una bella *Concepción*, que és, potser, la seva obra mestra.

Algunes de les obres de Joan de las Roelas — i això per si sol indica ben bé prou el mèrit extraordinari de les mateixes — han estat atribuïdes a Zurbaran.

***

L'art de Joan de las Roelas s'emparenta, com ha dit algú molt justament, amb l'escola veneciana.

«De l'any 1607 a l'any 1624 — ha escrit un escoliasta — veiem al pintor sevillà ocupat en greus treballs, a Madrid i a Sevilla. A aquesta època de la seva vida corresponen els excel·lents quadres, amb figures de tamany natural, que decoren un bon

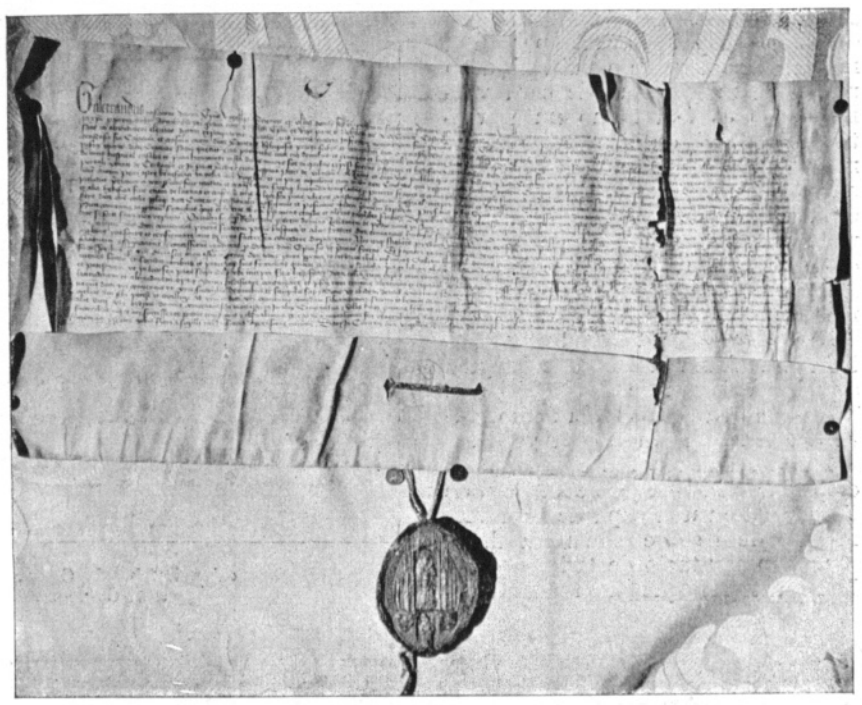

Document de l'Arxiu de la Sèu d'Urgell amb segell del Bisbe Galceran de Vilanova. 1388-1415.

nombre d'esglésies de la capital andalusa. Joan de las Roelas disfrutava, aleshores, d'una gran reputació.»

Ceán Bermúdez, emportat per l'entusiasme, arribava a comparar Joan de las Roelas amb el Tintoretto i amb els Palma.

«Les obres de Joan de las Roelas, es distingeixen — és sempre l'esmentat escoliasta el qui parla — per una certa severitat en el dibuix i per la bona disposició dels grups, la grandiositat de les formes i la força dels caràcters. La majestat de les actituds és extraordinària. Els escorços són excel·lents.»

L'escoliasta insisteix, sobretot, en allò que fa referència al color, d'una qualitat veritablement veneciana.

***

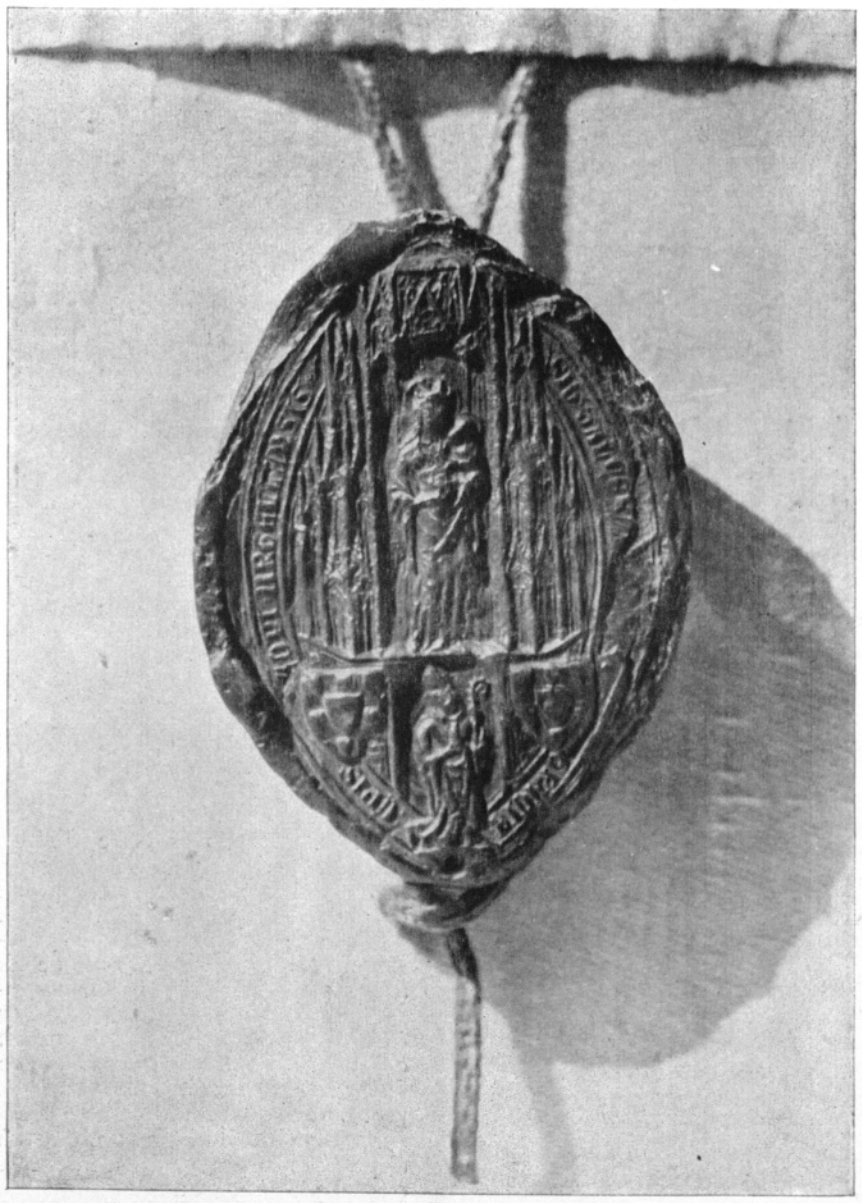

Segell del Bisbe d'Urgell, en Galceran de Vilanova 1388-1415. Arxiu Capitular de la Sèu d'Urgell.

En l'obra de Joan de las Roelas que coneixem — i que reproduïm avui en aquestes mateixes planes —, hi ha, en efecte, quelcom de venecià, i, fins i tot, de venecià empeltat d'espanyol, a lo Greco — que era, dit sigui de passada —, un contemporani seu.

La pintura de Joan de las Roelas està mancada, però, de la genial flama blava del gran toledà chipriota.

Així i tot, cal reconèixer que es tracta d'un artista molt remarcable, d'un excel·lent artesà del color, d'un mestre de segon ordre, gosaria a dir, de primer ordre.

JOSEP MARIA JUNOY.

Una lliçó de calcografia

Continuació del número anterior

Alemanya és l'altre puntal, que, si bé després del descobriment de Zani, cedí quelcom a les pretensions d'inventora, li pertany bona part dels llorers en la història del gravat, ja que comptà amb Martí Schongauer, qui tingué una estimable reputació; tanta, que se li digué el pare de l'escola alemanya, exercint-hi tanta influència, que inspirà i guià a tots els qui vingueren després, malgrat haver-lo copiat servilment.

Allí nasqué l'Albert Durer, el més gran artista que ha tingut Alemanya, pel conjunt dels seus treballs i coneixements. Admirador de la naturalesa, dibuixava amb escrupulosa fidelitat els més diversos objectes. Com a burilista és incomparable; ningú com ell per a modelar amb finor i lleugeresa conservant els contorns, a la vegada que obté sempre delicades harmonies. Com ell, en cap altra escola hi ha hagut qui sapigués agermanar amb tanta habilitat el talent del dibuixant i els coneixements profunds del gravat, tractant tots els gèneres amb igual encert. D'ell és l'estampa més antiga que es coneix gravada a l'aiguafort que representa Sant Jeroni, datat a l'any 1512.

La seva escola no va tenir durada; s'extravià, perdent el seu prestigi per haver-se enamorat del traçat del buril, més que curar del dibuix.

D'Anglaterra, qui ha tingut tants artistes seriosos i propensos a l'estudi formal de la línia i del clarobscur, han estat relativament pocs els qui han practicat el gravat.

Amb John Payre comença la sèrie de gravadors que tingueren gran habilitat en el buril, executant vinyetes i especialment retrats, que fou on es distingiren notablement. La majoria preferiren el retrat, demés de dedicar-se a la il·lustració i decoració del llibre. També es distingiren en la caricatura.

Passant a la nostra península, l'art calcogràfic es practicà aviat. Ningú li negarà la glòria de comptar-se entre els primers pobles que procuraren expandir-lo. Bones mostres en tenim amb la coneguda estampa catalana de la Mare de Déu del Roser, gravada el 1488 en el convent de Santa Catarina de Barcelona, sobre la planxa de ferro per son autor dominic Fra Francesc Domènec, estampada que per les seves proporcions — tamany foli — i per l'empenta que representa, no és de creure fos la primera temptativa, i que altre o altres la deurien precedir; potser en sia bona corroboració el retrat del «Príncep de Viana», es-

tampa de la quinzena centúria que, segons l'historiador Carderera, deuria ésser executada entre els anys 1461-62, poc després de la mort de dit príncep.

Com en altres països, sigueren els grans artistes els propulsors i autors a la vegada del gravat; així, han passat per originals produïts per Velàzquez i Murillo estampes anònimes de quals autors sols en recorden l'estil.

El notable artista Ribera deu mencionar-se de faisó especial com a gravador, essent les seves obres més cabdals el «Poeta» i el «Martiri de Sant Bartomeu», estampes molt buscades per la seva vigorosa entonació i fort clar-obscur.

Goya, aquest colós de l'art, artista de la passió i de la vida, satíric i malcontent, el mateix pintà els seus famosos retrats que gravà inoblidables estampes, traslladant-hi les seves visions tristes, fantàstiques, repulsives i fúnebres. Es creu apòstol de la llibertat de la pàtria oprimida, i amb la seva paleta i amb el seu buril fixa les seves famoses composicions.

Com a gravador, obtingué amb el procediment de les aiguatintes, efectes que cap altre artista no pogué ni somiar. Vegint-se els admirats «Caprichos», compendi filosòfic amb el qual intentava educar el poble.

També són ben apreciades les estampes de Francesc Herrera, executades brillantment. Els noms dels Carmona, Selma i Molès, hàbils gravadors seran de bona recordança per haver estat mestres en l'art del retrat. També deuen ésser-ho els Atmetllers, Esquivel, Enguidamos, Ramonet i altres més recents assoliren gravats força estimables. I ja en els nostres dies figuren en lloc preeminent el primer professor que tingué nostra aula de gravat, mestre

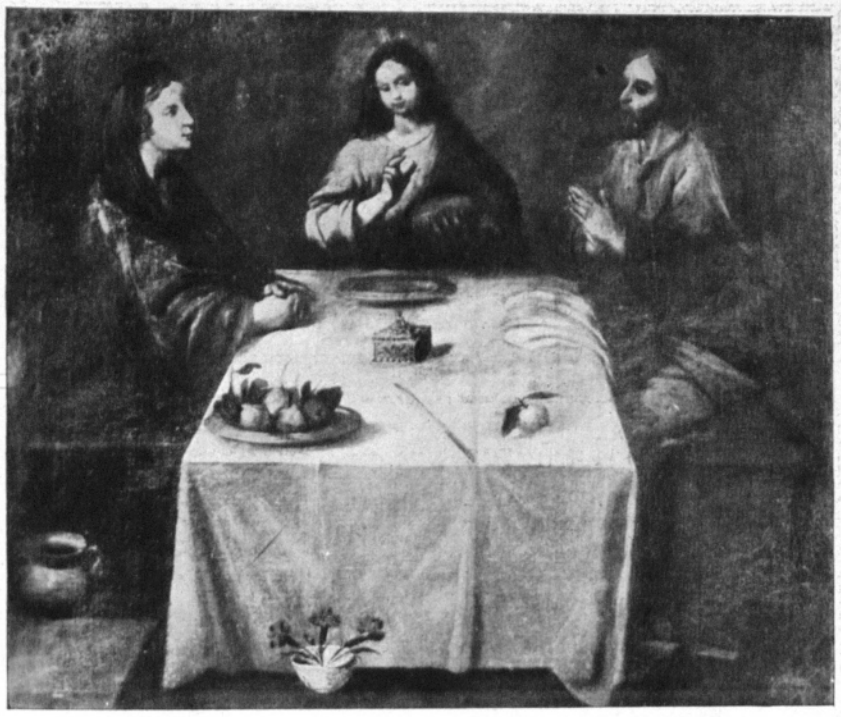

JOAN DE LAS ROELAS. — «Sagrada Família». Col·lecció particular

Furnó, junt amb el no menys distingit Maura, i l'actual professor nostre, benvolgut company senyor Torné. Pel que s'acaba de dir, pot deduir-se com el gravat ha estat el qui ha escampat l'art arreu del món, curant de portar a la llum les obres dels més eminents artistes, per un procediment artístic excel·lent fins als nostres moments que les reproduccions són filles de la mecànica freda i rutinària que produeix gent d'escassa cultura artística, que desdiu dels pretesos avenços amb què s'envaneix el ressorgiment actual de les arts de reproducció...

Podem resumir que l'art calcogràfic ha brillat degut als més grans artistes. essent el mestre de tots el gran Rembrant, el colós del gravat, l'habilitat del qual no tingué parió. Tant és així que hi ha hagut exemplar seu del qual se n'han pagat 50,000 francs ..

Procediments. No sempre sigué norma dels artistes calcogràfics valdre's del pur gravat a burí; moltes, moltíssimes vegades, es valgueren del recurs de conseguir els entallats per mitjà de l'àcid, a fi de simplificar quelcom la llarga operació del traçat a burí.

Aquesta doble tècnica fa difícil constatar el procediment pur, ja que en aparença semb'en de talla obres que primer han començat per l'àcid i després repassades a burí...

(El conferenciant estudià tot seguit els procediments avui més usats: talla dolça, aiguafort i els complementaris, aiguatintes, vernís gras, punta seca i ruletatges.)

A les acaballes de la present conversa descriptiva, que forçosament no vos haurà sigut possible seguir per ràpida i mal filada, em plau fer una modesta oferta tant als iniciats com als esperançats en produir quelcom del gravat calcogràfic. Degudament autoritzat, poso a la vostra disposició l'aula de calcografia de l'Institut Català de les Arts del Llibre de Barcelona, no amb el caràcter d'alumnes, sinó amb el desig de bona amistat. ben entès perquè als qui pugui interessar vinguin quan puguin a veure còm es resolen les operacions i consultin als professors, que sempre ens trobaran amb la major benevolença..

GASETA DE LES ARTS

Apareix quinzenalment

EDITORIAL DAVID, Corts, 460 —— EDITORIAL POLIGLOTA, Petritxol, 8

Subscripció: Barcelona..... 2 ptes. al mes; Península i Amèrica 30 » l'any; Altres països..... 36 » »

Número solt: De l'any corrent Ptes. 1'25; » anterior » 2

GUIA DE LES ARTS I DELS ARTISTES

Pintors

BAIXERAS, DIONÍS ..... CASP, 46
BENET, RAFEL ..... MUNTANER, 1, 2.on, 1.ª
BIOSCA, JOAQUIM ..... DIPUTACIÓ, 310.
CAPMANY, RAMON ..... ESCUDELLERS, 8, TALLER.
CARLES, D. ..... CASP, 56.
COLOM, JOAN..... CLARÍS, 99.
ESPINAL, M. A. ..... PROVENÇA, 362.
JUNYENT, OLAGUER .... Bonavista, 22.
MASVILA, F..... PG. S. JOAN, 133. ESTUDI
MESTRES, FÈLIX ..... DIPUTACIÓ, 289, 1.er
RAURICH, NICOLAU .... BARCELONA, 24 (SARRIÀ)

Dibuixants-pintors

CARDUNETS, ALEXANDRE DIPUTACIÓ, 235, 2.on, 1.ª

Escultors

CLARASÓ, ENRIC ..... GRANADOS, TORRA SANT FRANCESC (SARRIÀ).
LLIMONA, JOSEP ..... DIAGONAL, 410.
OTERO, JAUME ..... ARAGÓ, 329.
VILADOMAT I MASSANES, JOSEP SARDANYOLA.

Decoració

LENA, S. A. ..... PL. ANTONI LOPEZ, 15, 3.er, 2.ª

Decoradors

BADRINAS, A. ..... NEPTÚ, 2 (GRÀCIA).
BUSQUETS, JOAN ..... PASSEIG DE GRÀCIA, 36.
LLONGUERAS, JAUME .. RDA. S PERE, 36, 3.er, 1.ª
MARCO, SANTIAGO ..... ARAGÓ, 280.
PALAU, JOSEP ..... MALLORCA, 313.
PARCERISAS I C.ª ..... E. GRANADOS, 90
RIGOL, RAMON ..... DIAGONAL, 389.

Projectistes de jardins

LLIMONA I BENET, RAFEL CASA BALIARDA-HORTA
RIGOL ARTUR ..... PL. TETUÁN, 18, TENDA.

Acadèmies de dibuix i pintura

BAIXAS ..... PI, 1, 1.er

Llibreries d'art

EDITORIAL POLÍGLOTA PETRITXOL, 8.

Editors de llibres d'art

EDITORIAL MUNTAÑOLA, S. A. ..... PL. CATALUNYA, 9.

Reportatges d'art

SERRA, FRANCESC ..... SALMERON, 156, 2.on

Efectes de dibuix i pintura

GUARDIOLA, I. ..... VALÈNCIA, 199.
HORTA, MIQUEL..... AVINYÓ, 7
TEXIDOR, MODEST ..... RBLA. CATALUNYA, 89.
TEXIDOR, VÍDUA E. ... RONDA SANT PERE, 16.

Antiquaris

COSTACARVAJAL ..... CALL, 28, PRAL.
ESCLASANS, MARIA .... PIETAT, 10 DAR.ª CATED.
GALERIA MONTLLOR .. FRENERIA, 5. » »
QUER FARRÉS, FR.º ... PALLA, 27.
VALENCIANO, J. ..... CORRÍBIA, 2.

Catifes (Manufactura)

AYMAT, TOMÀS ..... RIUS I TAULET, 21 (SANT CUGAT DEL VALLÈS).

Ceràmica d'art

GUARDIOLA, JOSEP ..... MOZART, 6, 1.er, 2.ª

Construcció i decoració

BASTÚS, QUERALTÓ I C.ª. STA. ELENA, 4 I 6.

Constructors d'obres

OLIVA MALLOL ..... RDA. S. PERE, 48, 2.on, 2.ª

Ebenistes

ORRI, FREDERIC ..... ARIBAU, 226.
VAYREDA, RAIMOND... BORRELL I DIPUTACIÓ, 111

Escultura religiosa

CAMPS ARNAU, J. M.ª. .. MONTSENY, 77 (GRÀCIA).

Fusteries artístiques

CASAS, VÍDUA DE F. ... DIPUTACIÓ, 119-121.

Galeries d'exposicions

AREÑAS ..... CORTS, 670.

Làmpares

BIOSCA I BOTEY ..... RBLA.CATALUNYA, 129.

Metalls d'art

BIOSCA I BOTEY ..... RBLA. CATALUNYA, 129.
CORBERÓ, PERE ..... ARIBAU, 103.

Miralls

TERRÉS CAMALÓ, E.... EXPOSICIÓ: LÀURIA, 9
TERRÉS CAMALÓ, J. M., S. C. Tallers: VALÈNCIA, 483

Mobles moderns

BADRINAS, A. ..... NEPTÚ. 2 (GRÀCIA).

Papers pintats

GUASCH, FILL DE JOSEP. RAURICH, 8.
SÁLVIA, FILLS DE SALV... PORTAL DE L'ÁNGEL, 4

Parquets (fàbriques)

CASAS, VÍDUA DE F. ... DIPUTACIÓ, 119-121.

Pedra artificial

MINGUELL, JOAN ..... PARÍS, 209.

Pintors decoradors

CASALS PEYPOCH, J.... ROGER DE FLOR, 164.
COROMINAS, MANUEL... ASTÚRIES, 14 (GRÀCIA).

Reproduccions artístiques

BECHINI, GABRIEL..... ROGER DE FLOR, 162.
PRIU, TOMÀS ..... CONSELL DE CENT, 368.
RENART, J. ..... DIPUTACIÓ, 271.

Tapisseries

BLANCO BAÑERES, H... CALL, 21.

Tapissers

BUSQUETS, JOAN ..... PASSEIG DE GRÀC.A, 36.
GILABERT, JOSEP ..... PASSEIG DE GRÀCIA, 114
LLOSÀ, PERFECTE..... BALMES, 128, TENDA.

Tapissos (Manufactura)

AYMAT, TOMÀS ..... RIUS I TAULET. 21 (SANT CUGAT DEL VALLÈS).

Vidres d'art

GRANELL I C.ª..... ENRIC GRANADOS, 46.
TERRÉS CAMALÓ, E.... EXPOSICIÓ: LÀURIA, 9
TERRÉS CAMALÓ, J. M., S. C. Tallers: VALÈNCIA, 483

TALLER DE TAPISSERIA I DECORACIÓ
JOSEP GILABERT
ANTIGA CASA ROSELLÓ
Es tallen fundes i confeccionen tota mena de cortinatges. · Especialitat en sillons de gran confort.
Passeig de Gràcia, 114 · Telèfon 2634 G.
BARCELONA

QUADERNS DE DIVULGACIÓ ARTÍSTICA DE LA GASETA DE LES ARTS
Director: JOAQUIM FOLCH I TORRES
EL TRESOR ARTÍSTIC DE CATALUNYA
HA SORTIT EL PRIMER QUADERN DEDICAT A
EL RETAULE DELS REVENEDORS
HA SORTIT EL SEGON QUADERN
ELS ANTICS VIDRES CATALANS ESMALTATS
Formaran aquests quaderns, en sèries, un veritable catàleg artístic monumental de Catalunya
Subscripcions a la col·lecció "GASETA DE LES ARTS"
EDITORIAL POLIGLOTA — PETRITXOL, 8

RIGALT, BULBENA i C.ª
VIDRIERIA D'ART I INSTAL·LACIONS
CASANOVA, 32 (entre Corts i Sepúlveda)
TELÈF. 5343-A. BARCELONA

Art · Marcs
Presents
Sala Parés
Petritxol, 5 Telèf. 3523 A.

H. Blanco Bañeres
Call, 21 (Pl. S. Jaume).-Telèf. 190 A.
ALFOMBRES
TAPISSERIES
CORTINATGES
LLENCERIA
TAPISSOS PERSES I D'ESMIRNA
NUSATS A MÀ

GALERIES LAYETANES
Corts Catalanes, 613 Tel. A. 4902
EXPOSICIONS D'ART
TAPISSOS
LÀMPARES
DECORACIÓ
CONSTRUCCIÓ DE MOBLES D'ESTIL

TALLER D'EBENISTERIA
DE
Frederic Orri
Construcció de mobles de totes classes
· ARIBAU, 226 ·
Telèfon 2091 G. Barcelona

Reproduccions artístiques en marbre, pedra, etc.
Fundició de bronzes a la cera perduda
Gabriel Bechini
TELÈFON S. P. 120
Roger de Flor, 162, i Consell de Cent, 430
Barcelona

¡GRAN ÈXIT!
RESUM
DE LA
HISTORIA GENERAL DE L'ART
per en
JOAQUIM FOLCH I TORRES
Director dels Museus d'Art i Arqueologia de Barcelona, Ex-professor d'Història de l'Art a l'Escola Superior de Bells Oficis
SUBSCRIPCIÓ:
a 1'50 pessetes quadern :-: Dos quaderns mensuals
EDITORIAL DAVID - Corts, 460 - BARCELONA

RENART
Reproduccions
Enquadraments
d'art
Diputació, 271
Barcelona

Areñas
FOTOGRAFIA · EXPOSICIONS
Procediments pigmentaris
Gomes
Tintes
Carbons
Esmalts
Venda d'obres i objectes d'art
Antiguitats
Decoració
Mobles
Corts, 670 *(junt al Ritz)*

Fusteria
Enric Tarragó
TALLER DE CONSTRUCCIONS:
Consell de Cent, 283. Telèf. 3504 A.
FÀBRICA D'ELABORAR FUSTA:
Roger de Flor, 132. Telèf. 327 S. P.

R. SUNYER
JOIER
TEL. 813 - S.P. GRANVIA, 660
BARCELONA
CASA FUNDADA L'ANY 1835

BRONZES D'ART
FERRETERIA I METALLS PER A OBRES
LÀMPARES
INSTAL·LACIONS AIGUA I GAS
BIOSCA & BOTEY, S. L.
VENDES: Rambla Catalunya, 129 Telèfon 1228 G.
TALLERS: Roger de Flor, 189 Telèfon 1005 G.

SILLÓ DE REPÓS
Patent n.º 93559
POT GRADUAR-SE A QUATRE POSICIONS DIFERENTS · AVENTATJA EN CONFORT I EN ECONOMIA AL SILLÓ *ADJUSTABLE* DE FABRICACIÓ ANGLESA
Model A. Tapissat amb molles
Model B. Amb coixins de miraguano
A. Badrinas
Neptú, 2 (G.) BARCELONA

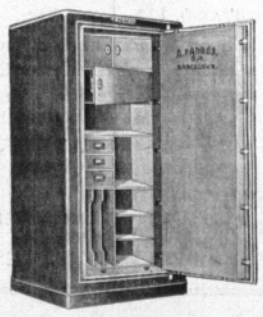
A. PADRÓS, S. A.
Premiada a l'Exposició d'Arts Decoratives de París de 1926
ARQUES INVULNERABLES PER A CAUDALS AMB PANY DE SECRET SENSE CLAU
PREMSES PER A COPIAR CARTES
PANYS DE SEGURETAT PER A PORTES DE PIS
BÀSCULES DE ROMANA SENSE PESOS
CAMBRES CUIRASSADES AMB COMPARTIMENTS (PER A BANCS I BANQUERS) A PROVA DE FOC, EXPLOSIUS I LLADRES
Fem tramesa de pressupostos si s'ens demanen
TALLERS: VALENCIA, 501-503 · CASTILLEJOS, 247-249
DESPATX: RONDA SANT PERE, 21 · BARCELONA

G. Homar
Mobles
Làmpares
Decoració
Antiguitats
Canuda, 4 BARCELONA

ARTS GRÀFIQUES, S. A., SUCCESSORS D'HENRICH I C.ª—BARCELONA